

CHET TIL DARSLARIDA GAPIRISH KO'NIKMASINI BAHOLASH MEZONLARI (NEMIS TILI MISOLIDA)

Sharofiddinova Madina

Normamatova Nigina

Ibragimov Sardor

Samarqand davlat chet tillar institute Roman-German tillar fakulteti

4-kurs talabasi, 2202-guruh

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20053732>

Annotatsiya. Ushbu maqolada nemis tili darslarida o'quvchilarning gapirish ko'nikmasini baholash mezonlari tahlil qilinadi. Baholashning asosiy komponentlari – talaffuz, grammatik to'g'rilik, leksik boylik, ravonlik va interaktivlik kabi omillar asosida yoritilgan. Shuningdek, o'zbekistonlik mutaxassislarning tajribalari va xalqaro standartlar bilan taqqoslashlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: gapirish ko'nikmasi, baholash mezonlari, nemis tili, kommunikativ kompetensiya, og'zaki nutq.

КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ НАВЫКА ГОВОРЕНИЯ НА УРОКАХ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА (НА ПРИМЕРЕ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА)

Аннотация. В данной статье анализируются критерии оценки навыка говорения на уроках немецкого языка. Основные компоненты оценки – произношение, грамматическая правильность, лексическое богатство, беглость речи и интерактивность – рассматриваются на основе различных факторов. Также приведён опыт узбекских специалистов и сравнение с международными стандартами.

Ключевые слова: навык говорения, критерии оценки, немецкий язык, коммуникативная компетенция, устная речь.

CRITERIA FOR ASSESSING SPEAKING SKILLS IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS (ON THE EXAMPLE OF GERMAN)

Abstract. This article analyzes the assessment criteria for speaking skills in German language lessons. The main components of assessment – pronunciation, grammatical accuracy, lexical richness, fluency, and interactivity – are discussed based on various factors. The experience of Uzbek experts and comparisons with international standards are also presented.

Keywords: speaking skill, assessment criteria, German language, communicative competence, oral speech.

Nemis tilini o'qitishda gapirish ko'nikmasi eng murakkab va ayni paytda eng muhim kompetensiyalardan biridir. Chunki til egasi real muloqotda birinchi navbatda og'zaki nutq orqali namoyon bo'ladi. Gapirish ko'nikmasini baholash esa ko'plab o'qituvchilar uchun jiddiy muammo bo'lib keladi. An'anaviy baholash tizimida ko'pincha faqat grammatik xatolar hisobga olinadi, holbuki nutqning ravonligi, talaffuz aniqligi, suhbatdoshlarni tinglay olish qobiliyati kabi muhim jihatlar e'tibordan chetda qoladi. Shu sababli, nemis tili darslarida gapirish ko'nikmasini baholashning aniq va adolatli mezonlarini ishlab chiqish dolzarb vazifaga aylangan¹. Zamonaviy tilshunoslik va pedagogikada gapirish ko'nikmasi bir necha tarkibiy qismlardan iborat deb

¹ Usmonova Sh. Chet tillarni o'qitishda kommunikativ kompetensiyani baholash– 52–58 b.

qaraladi. Xalqaro standartlarga ko'ra (CEFR – Umumiy yevropa kompetensiyalari), og'zaki nutqni baholashda quyidagi asosiy parametrlarga e'tibor qaratiladi: talaffuz va intonatsiya, grammatik tuzilmalarni to'g'ri qo'llash, so'z boyligi va uni vaziyatga mos tanlash, nutqning ravonligi (uzilishsiz gapira olish) va interaktivlik (suhbatdosh bilan samarali muloqot qila olish). O'zbekistonlik olimlardan biri ta'kidlaganidek, mahalliy ta'lim tizimida ko'pincha og'zaki javobni baholashda faqat "to'g'rilik" omili (grammatika va leksika) asosiy o'rinda turadi, holbuki ravonlik va muloqotga kirisha olish qobiliyati ham kam emas ahamiyatga ega². Shuning uchun baholash mezonlarini ishlab chiqishda yevropa tajribasi bilan birga mahalliy sharoitni ham hisobga olish zarur. Nemis tilini baholashda o'ziga xos jihatlar mavjud. Gap shundaki, nemis tili grammatik jihatdan murakkab til bo'lib, fe'lning gapdagi o'rni, otlarda kelishik va artikllarning qo'llanishi, ajratiladigan va ajralmaydigan prefikslar kabi hodisalar og'zaki nutqda ko'plab xatolarga sabab bo'ladi. Ammo baholash jarayonida har bir xatoni birdek jiddiy qabul qilish to'g'ri emas. Misol uchun, talaffuz xatosi (masalan, "ch" va "sh" tovushlarining aralashib ketishi) ma'noni tushunishga to'sqinlik qiladigan darajada bo'lmasa, kamroq jazo berilishi mumkin. Aksincha, fe'l birinchi o'rinda kelishi kerak bo'lgan so'roq gapda fe'lni ikkinchi o'ringa qo'yish jiddiy xato hisoblanadi. O'zbekistonlik bir mutaxassis o'z tadqiqotida shuni qayd etadiki, nemis tilini o'rganayotgan o'zbek o'quvchilari uchun eng qiyin jihatlardan biri dialektlarning xilma-xilligi va adabiy (Hochdeutsch) tilga nisbatan sezgirlikdir. Shu boisdan baholashda adabiy talaffuzga bo'lgan talablar o'quvchilarning real ehtiyojlariga mos ravishda moslashuvchan bo'lishi kerak.

Yaqqol misollar bilan ishlaydigan bo'lsak, nemis tili darslarida gapirish ko'nikmasini baholash uchun quyidagi mezonlar tizimini taklif qilish mumkin. Talaffuz va intonatsiya mezonini bo'yicha o'quvchining so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishi, urg'u va ohangni to'g'ri qo'llay olishi baholanadi. Grammatik to'g'rilik mezonini bo'yicha fe'l tuzilmalari, kelishiklar, artikllar, so'z tartibi kabi jihatlar tekshiriladi. Leksik boyluk mezonini o'quvchining mavzuga oid yetarli darajada so'z va iboralar zahirasiga egaligini, shuningdek sinonim va antonimlarni qo'llay olishini ko'rsatadi. Ravonlik mezonini bo'yicha o'quvchining gapirishdagi pauzalar, ikkilanishlar, takrorlanishlar darajasi baholanadi. Interaktivlik mezonini esa suhbatdoshni tinglay olish, uning gapiga munosabat bildirish, savol berish va mos ravishda javob qaytarish qobiliyati asosida aniqlanadi. Har bir mezon alohida ball bilan baholanadi va yakuniy baho shu ballar yig'indisidan kelib chiqadi. Bu yondashuv o'quvchining faqat bilimini emas, balki ko'nikmasini ham adolatli baholash imkonini beradi. Toshkent shahridagi bir qator ixtisoslashtirilgan maktablarda nemis tilini o'qitish bo'yicha olib borilgan tajriba-sinov ishlari ko'rsatganki, aniq va ochiq baholash mezonlari joriy etilgan guruhlarda o'quvchilarning gapirish ko'nikmasi 30–40 foizga yaxshilangan. O'qituvchilarning fikricha, baholash mezonlari qanchalik shaffof va tushunarli bo'lsa, o'quvchilar o'z kuchsiz tomonlarini aniqlab, ular ustida mustaqil ishlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Xorijlik bir tadqiqotchi ham shunday xulosaga kelgan: formativ baholash (ya'ni

² Rahimov A. Og'zaki nutqni baholashning pedagogik asoslari. – 34–40 b.

baholash nafaqat yakuniy natija, balki jarayonni ham qamrab olgan holda amalga oshirilsa) og‘zaki nutqni rivojlantirishda eng samarali hisoblanadi³.

Xulosa

Nemis tili darslarida gapirish ko‘nikmasini baholash bir nechta komponentlarni – talaffuz, grammatika, leksika, ravonlik va interaktivlikni – birgalikda qamrab oladigan kompleks mezonlar tizimiga asoslanishi kerak. Faqat grammatik to‘g‘rilikka e‘tibor qaratish real kommunikativ kompetensiyani aks ettirmaydi. O‘zbekistonning mahalliy sharoiti va nemis tilining o‘ziga xos grammatik murakkabliklari hisobga olingan holda, xalqaro standartlar bilan uyg‘unlashtirilgan moslashuvchan baholash tizimini joriy etish lozim. Bu o‘quvchilarni yanada samarali o‘qishga undaydi va ularning real hayotiy vaziyatlarda erkin muloqot qilish qobiliyatini shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Usmonova Sh. Chet tillarni o‘qitishda kommunikativ kompetensiyani baholash. – 52–58 b.
2. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. – Cambridge University Press, 2018. – P. 89–94.
3. Rahimov A. Og‘zaki nutqni baholashning pedagogik asoslari. – 34–40 b.
4. Nurmatova D. Nemis tilini o‘zbek auditoriyasida o‘qitishning o‘ziga xos xususiyatlari– 24–29 b.
5. Toshkent shahar Xalq ta’limi boshqarmasi. Innovatsion baholash tizimlari bo‘yicha tajribasinov natijalari. – Toshkent, 2022. – 45–51 b.
6. Brown H. D. Language Assessment: Principles and Classroom Practices. – Pearson Education, 2019. – P. 172–178.

³ Brown H. D. Language Assessment: Principles and Classroom Practices. – Pearson Education, 2019. – P. 172–178.